

DE VALLDAURA A SANTES CREUS: EL PROCÉS DE CREACIÓ I FORMACIÓ D'UN MONESTIR CISTERCENC A LA VORA DEL RIU GAÏÀ (1150-1226)

JOAN PAPELL TARDIU

LA FUNDACIÓ DE SANTA MARIA DE VALLDAURA (1150)

Podem llegir en el còdex 459 servat al Archivo Histórico Nacional de Madrid¹ l'anotació feta pel monjo i historiador santescreuenc fra Bernat Mallol: *Anno Domini ·M^o·CL^o· fuit inceptum istud monasterium Sanctarum Crucum in Valle Laureae circa civitatem Barchinone, versus Montem Cathanum, et fuit inceptum vivente beato Bernardo, abbate monasterii Clarevallis*. Segons la llegenda —per a aquest monjo història— la fundació de Valldaura en terres de Cerdanyola, dins dels dominis del gran senescal o dapifer Guillem Ramon, senyor de Montcada, obeïa a una penitència imposada pel Sant Pare, per tal redimir les penes temporals que pesaven sobre el noble per haver mort l'arquebisbe de Tarragona Berenguer de Vilademuls. Si bé era cert que Guillem Ramon havia mort el prelat, l'homicidi no havia tingut lloc en el temps en què Bernat Mallol feia referència, sinó l'any 1194. Ho explica així: *Obtenta absoluteione a domino papa, dictus nobilis cupiens dare operam cum effectu sue penitencia, accessit ad monasterium Grandissilve, situm in diocesatu Tolosano, et ab abbate et conventu ipsius monasterii pecuit sibi concedi abbatem et conventum pro monasterio noviter fundando ad Dei honorem et sub invocatione gloriose Virginis Marie, matris eiusdem filii domini nostri Ihesu Christi, secundum formam et modum Cisterciensis ordinis eisdem, assignare locum idoneum et ipsum monasterium dotare de suis bonis, under sustentarentur abbas et monachi in eorum vita necessariis*.

La prova documental de la fundació de Valldaura la trobem en el cartulari de Santes Creus del segle XIV, amb anotacions posteriors del segle XVIII, conegut amb el nom de "Llibre Blanch", servat a la Biblioteca de Tarragona.² El document ens informa que el dia 4 de desembre de 1150 Guillem Ramon de Montcada i els seus fills Guillem, Ramon i Berenguer van fer donació a l'abat de la Granselva (Llenguadoc) de l'honor que posseïen a la muntanya de Cerdanyola perquè hi fos construït el monestir sota la invocació de la Verge

1. Sección Clero.

2. Publicada per UDINA MARTORELL, Federico, *El "Llibre blanch" de Santas Creus. Cartulario del siglo XIV*, CSIC, Barcelona, 1947.

Maria, per redempció dels seus pecats i els dels seus avantpassats (... *donamus Deo et beate Marie, abbati quoque et conventui Grandis Silve honorem quem habemus in monte de Cerdannola...*). A més els donaven un camp sobre el molí de Saltells, amb tota l'aigua procedent del riu Major i els drets de poder moldre en el molí, els mateixos de què poguessin gaudir els habitants de Cerdanyola. Va prendre possessió de l'honor el prior Guillem, en representació de l'abat, acompanyat d'un monjo eminent, Guillem de Montpeller, fill del senyor de Montpeller. Potser l'entronització monacal no va tenir lloc fins l'any 1152, car fra Bernat Mallol no diu res al respecte, ni fa cap precisió sobre l'any ni el dia que va ocórrer; sols especifica que hi foren presents el prior de la Granselva, Guillem, el monjo Guillem de Montpeller, dotze monjos de cor (*monachi*) i tres conversos (*conversi*). Ho diu així: *Predictus nobilis locum assignavit pro prefato monasterio edificando, una cum filiis suis Guillermo et Raymujndo atque Berengario in eorum honore quem habebant apud montem Cerdanyola, cum omnibus suis adiacentiis et terminis, hereditario iure perpetuo possidendo, ipseque locum tradiderunt in posse reverendi abbatis dicti monasterii Grandis Silve, introducentes in possessionem pacificam dominos ac venerabiles fratrem Guillermmum, priorem Sancte Marie Grandis Silve et fratrem Guillermmum de Monte Pesullano, dictam possessionem recipientes et acceptantes...* Fra Mallol encetava l'abaciologi valldaurenc, o santescreuenc si ho volem així dir, amb fra Pere: *Tuncb abbas Grandis Silvae circioratus a relatione sibi et suo conventui facta per prefatos, videlicet, priorem Grandis Silvae et fratrem Guillermmum de Monte Pesullano, nobilem, de competencial oci et assignatione reddituum elegit in abbatem unum suum monachum vocatum Petrum, qui fuit primus abbas monasterii Sancte Marie de Valle Laurea, tradens eidem abbati duodecim monachos et tres conversos... et fuit nominatum et fundatum monasterium de Valle Laurea in loco predicto.* No cal dir que Pere no va ésser el primer abat sinó que documentalment tenim constància que fou Guillem, el qual no cal confondre amb Guillem de Montpeller. L'abat Pere fou el quart abat de Valldaura i el primer de Santes Creus, quan el monestir fou traslladat a aquest lloc a finals de 1168 o principis de 1169.

Els documents que Santes Creus servava als seus armaris, com també els que foren copiats al "Llibre Blanch", els quals segueixen cronològicament al de la fundació de Valldaura, no tenen res a veure amb Santes Creus o Valldaura, car fan referència a les donacions de terres —principalment a establiments en propietats dels andalusins del territori tortosí— fetes pel comte de Barcelona Ramon Berenguer IV: als cavallers occitans, catalans, anglesos i genovesos que participaren en la conquesta de Tortosa i que, posteriorment, van acabar en mans dels monjos blancs.³ Per tant, haurem d'esperar fins a l'any 1154, per a trobar dos diplomes que facin menció de Valldaura.⁴ Aquests dos documents

3. La praxis notarial obligava que les *cartae* fossin lliurades als nous possessors al mateix temps que es redactava la nova en la que constava la transacció efectuada.

4. En el primer figura la data de 5 de juliol de 1154 i en el segon la del 13 de juliol de 1154.

són molt significatius car ens insinuen, per no dir que ens confirmen, que els monjos tenien seriosos problemes amb els habitants de Cerdanyola del Vallès i, probablement, també amb els monjos negres del veí monestir benedictí de Sant Cugat, enfrontats des de molt de temps amb els nobles de la casa de Montcada. Per tant, els monjos blancs de Valldaura tenien un interès especial a abandonar aquell indret del Vallès, intenció que no compartia Guillem Ramon, el qual desitjava fixar els monjos en aquells paratges. Per això en el primer document al que hem fet referència notem com el senyor de Montcada fa donació a l'abat Guillem del molí de Saltells (edifici, aigua, resclosa, rec i caprec), juntament amb tota la potestat, situat al riu Major.⁵ En el segon, observem com, en part, Hug, segon abat de Valldaura, veu satisfet l'interès de deixar aquest lloc, quan rep de mans del comte de Barcelona i príncep d'Aragó, Ramon Berenguer, l'espluga d'Ancosa —terme, aigües, pastures, boscos, terres cultivades i ermes... La donació fou feta *in manu, videlicet, domini Alexandri, abbatis Grandis Silve, et venerabilis Ugonis, abbatis Vallis Lauree, ac viris religios Guillemi de Montis Pesulani, in presentia bonorum hominum*, entre els quals es troben *illustris Terragonensis archiepiscopi et venerabilium episcoporum Barcbinonensis ac Dertosensis*.

Sembla, doncs, que l'abat Guillem va morir després d'un curt abadiat (1152-1154), com també ho van ser els dels dos abats que el seguiren: Hug I (1154-1156) i Guerau (1156-1158). Tot i la donació d'Ancosa els monjos continuaren a Valldaura, malgrat *locus de Valle Lauree, ubi prefatum monasterium extiterat fundatum, erat valde angustum, et prefati abbas et monachi facultatem non habebant ampliandi, se propter vicinities et habitationes hominum a quibus ardenti animo affectabant*. Fra Bernat Mallol ens diu que a Ancosa s'hi edificà un monestir car ell *dictus excellentissimus princeps dedit et assignavit in termino castris de Villademager locum vocatum Speluncha de Anchosis cum certis afrontationibus ibique dictis abbati et conventui monasterium edificavit*. Estudis actuals demostren que no fou així. A Ancosa sols s'edificà una granja.⁶

És a partir de 1156 quan trobarem una considerable quantitat de diplomes santescreuencs o valldaurencs, els quals ens donen una clara idea del procés d'expansió, consolidació del domini i de la construcció del nou monestir, lluny de Cerdanyola, i a la vora del riu Gaià. Valldaura perdurarà en el record com un mal triàngol dins la història de Santes Creus. La donació d'Ancosa va ésser legalitzada, el mes de febrer de 1156, quan Guerau Alamany de Cervelló i la seva esposa Saurina renunciaren als drets que sobre aquelles terres tenien. Observem com immediatament —març de 1156— de prendre possessió d'Ancosa, els documents ens parlen de noves adquisicions de terres al *territorium civitatis Dertosae*, a Xerta i Bitem, principalment, que rebran de mans del comte de Barcelona, de la noblesa catalana i d'alguns cavallers que han participat en la

5. Els monjos estaven obligats a compartir-lo amb els habitants de Cerdanyola i les rodalies, i en cobraven la maquila.

6. FORT I COGUL, E., "El pretés monestir d'Ancosa", *I Col·loqui d'història del Monaquisme Català, Santes Creus, 1966*; I (Santes Creus, 1967, p. 111-125).

conquesta de Tortosa. El fet que aquestes terres estiguin tan llunyanes de Valldaura i, encara que no tant, de Santes Creus, farà que siguin controlades des de la granja de Xerta, tant al principi, quan seran conreades pels conversos, com després, quan siguin donades en establiment o arrendament.⁷

Encara que el desig que tenien els monjos d'abandonar Valldaura fos gran, i el fet d'haver rebut l'espluga d'Ancosa i considerables terres a Tortosa, ens fes pensar que en aquestes contrades hi podrien haver edificat el nou monestir, la història ens demostra que no fou així. Ni les terres del terme de Vilademàger ni les del territori de Tortosa, recent conquerides als andalusins, gaudiren de la consideració monacal per bastir-lo. Tant en un lloc com en l'altre foren granges els edificis aixecats, encara que fra Bernat Mallol s'entesta a informar-nos de l'existència del monestir d'Ancosa: *Et qualiter nobilis Geraldus Alamani de Cervilione predictum castrum de Villa de Mager tenebat in feudum pro predicto domino comite, ipsam donationem pro suo interesse per modum donationis laudavit et donavit cum publico instrumento semper valituro acto et facto anno Dominice Incarnationis .M.^o.CLV.^o. ibique per predictum dominum comitem monasterium fuit edificatum.* Tanmateix, la documentació que es posseeix de Santes Creus, abans del trasllat definitiu a la vora del Gaià, no fa cap referència al monestir d'Ancosa, sinó al de Valldaura, i al moment en què es fa, en el trànsit d'un a l'altre, es menciona *Valli Lauree sive Sanctis Crucibus*.

Abans que el monestir rebés el "Camp de Santes Creus", a la vora dreta del riu Gaià, els monjos van fer una temptativa d'expansionar-se pel territori de Barcelona. La proximitat de la ciutat resultava encisadora per als interessos monacals. Entraven així en possessió, primer, d'unes terres, enfranquides de drets senyorials, que el sagristà de la canònica barcelonesa, Pere de Sanahuja, els donava amb data de 12 de març de 1159. Aquestes terres, que eren a la partió de les parròquies de Santa Eulàlia Provençana i de la de Sants, es van anar engrandint amb noves donacions, permutes i compres que, posteriorment a la donació del "Camp de Santes Creus", van rebre els monjos fins a formar una considerable propietat que en el futur constituí la granja dels Banyols o Banyuls.

Hom pensa que la donació del "Camp de Santes Creus" i la construcció de l'edifici monacal vora les aigües del Gaià no va ser un fet aïllat i inconnex. Va anar acompanyat des d'un principi d'altres donacions al territori del Camp de Tarragona, especialment a ponent del riu Francolí, terres recent conquerides i que esperaven ésser artigades pels nous conqueridors. Ens referim a les terres del Codony, les quals foren donades a Valldaura pel comte Ramon Berenguer IV el 16 de juny de 1160 i que els monjos controlaran a través de la granja del Codony. I això ocorria quinze dies després que l'abat valldaurenc obtin-

7. Per exemple, el 16 de novembre de 1158 Guerau de Salvinyac fa donació d'una terra a la vall de Vilanova a Tortosa, la qual serà cedida a cens el 12 de març de 1159. Pere de Saragossa, el 9 de desembre de 1160, donà una vinya a Bitem, establiment fet a favor de Ramon de Queralt. Donació de Bernat de San Ponç a Bitem, establiment fet a favor de Bertran de Saragossa de l'hort de Xerta, l'1 de juliol de 1158.

gués dels germans Guerau Alamany de Cervelló, Guerau de Jorba i Guillem de Montagut, el 2 de juny, el referit “Camp de Santes Creus”, situat dins del terme de Montagut, domini d’aquests nobles.⁸ Fra Mallol ho explica de la següent manera: *In confinibus diocesatus Terrachone et diocesatus Barchinone era quidam campus in contradictione, nam episcopus Barchinone asserebat ipsum campum fore infra limites castris de Albano et cum dominus episcopus dictum castrum dedit in feudum, iam illo tuncb retinuit sibi predictum campum ut in instrumento infeudationes clare liquet octo anno ·XXIII°. regnante Leotario, est anno Incarnationis Domini ·DCCCCXXXVI, et dominus Geraldus Alamanni, dominus Montis Acuti, dicebat ipsum campum esse infra limites castris Montis Acuti. Et sic ex ipsa controversia dictus campus erat beremus et incultus et illo tuncb vocabatur Campus Contrarietatis. Set propter habundantiam funtem in dicto campo emanancium multum habundabat in pratis occasione quorum pastores portuum Ceritanie, ducentes greges suos ad iemandum in litore maris, in dicto campo meram faciebant pascendo greges suos et sepissime pernoctabant ibidem, custodientes vigilias noctis super greges suos et multociens videbant in nocte clarescere luminaria hinc et inde et in crastinum facta luce diei ubi in nocte transfacta luminaria clarescere viderant ibi cruces ponebant. Et qualiter totus ipse campus plenus erat crucibus, obmisso nomine Contrarietate fuit vocatus Campus de Crucibus.*

Segons es pot deduir de la història de fra Bernat Mallol, el terreny a la partió entre les terres del domini del bisbe de Barcelona i les de la família Alamany de Cervelló, senyors de Montagut, era motiu constant de discòrdia i disputa entre aquests senyors, els seus castlans i els aloers. Pensem que en lloc de denominar-lo com s’ha fet fins ara “Camp de la Contrarietat”, accepció presa de fra Bernat, l’hauríem de rebatejar amb el nom de “Camp de la Discòrdia”. La donació de les terres per part dels membres de la nissaga Cervelló fou de nou confirmada per ells el dia 8 d’agost del mateix any, després que el comte de Barcelona hagués posat sota la seva protecció els béns i les propietats de la comunitat cistercenca el 15 de juny de 1160, moment en què també ho va fer el bisbe de Barcelona Guillem de Torroja.

Abbas vero et monachi Vallis Lauree considerantes ipsum campum ita amenum et ad habitandum fore graciosum petierunt ipsum campum eis dare et concedi intuitu pietatis a dominis castris de Monti Acuti et ab episcopo Barchinone, domino directorio et alodiaro castris de Albano et a castlanis ditorum castrum, qui predicti domini ditorum castrorum ipsum campo dederunt et concederunt eidem abbati et monachis cum omnibus inris et pertinentiis suis et cum decimis et primicis aliisque iuribus universis. El lloc, doncs, era idoni per a edificar el nou edifici claustral, segons es dedueix d’aquest paràgraf de la història de

8. Giraldu Alamandi et Giraldu de Iurba et Guillelmus de Monte Acutto, ob remedium animarum nostrarum et parentum nostrorum damus et offerimus domino Deo et ecclesie Sancte Marie Valdis Lauree et domino abbati et monachis ibi Deo servientibus, honorem nostrum proprium quem habemus in ipsa ribera de Gaya, in loco vocitato ad Sanctas Cruces. Est autem predictus honor in termino nostri castris de Monte Acutto. Advenit autem nobis per vocem parentum nostrorum et dominorum nostrorum.

fra Bernat. D'aquí l'interès que varen tenir l'abat i els monjos a sol·licitar-lo als pledejants. Obtingut aquest terreny que abastava i anava *per illam viam que exit de Celma et vadit ad Sanctum Petrum de Gayano et per ipsam aquam de Gayano usque ad torrentem de Robione et sic ascendendo per ipsum torrentem usque ad predictam viam que exit de Celma*, els monjos cobejaran obtenir terres a una i a l'altra vessant del Gaià, sense descuidar-se de formar i d'arrodonir el seu patrimoni en altres contrades de Catalunya, indrets, alguns, en els quals ja hi havien posat els peus: a les Terres de l'Ebre i al "territorium" de Barcelona. Compraran la Torre de Valldossera a Bernat de Riudefoix (1161), la qual serà enfranquida de drets senyorials els anys 1167 i 1168. Adquiriran les parellades de les Solanes i *Olzina Lunar* i enfranquiran el delme d'Ancosa, en comprar els drets a Bernat de Sacelada (1164), a Arbert de Castellvell (1165) i a Pere de Vilademàger (1167). Observem el ferm convenciment dels monjos d'engrandir la *terra indominita* i el desig de construir el nou monestir, que rebrà el nom de Santa Maria de Santes Creus, i abandonar definitivament Valldaura. El privilegi del rei Alfons el Cast o el Trovador (1166) ens ho confirma. El comte-rei els concedeix *ligna et fustam necessariam habebitis ad ipsam domum vestram de Sanctis Crucis ad omnia edifica ipsius domus vestra construenda*. L'arquebisbe de Tarragona, això no obstant, va posar impediments jurídics i religiosos a les obres, perquè *nou erat licitum nec alicui alteri edificare ecclesiam sive monasterium in suo diocesatu sine expresso concensu et licentia sui*. Els monjos *cessaverunt ab hedificatione operis monasterii iam incepti et retraxerunt se ad eorum grangiam vocatam de Valle Ursaria*, mentre que l'abat Pere recorreria davant el papa Alexandre III perquè adrecés la situació. El pontífex, mitjançant una butlla atorgada des de Benavent (1168), posava els monjos sota la seva especial protecció i deixava ben clar que no estaven sotmesos a l'obediència ni de l'arquebisbe de Tarragona ni del bisbe de Barcelona, ni a cap dret parroquial.

Un cop fou atorgat aquest privilegi, els monjos continuaren les obres i a finals de 1169 o principis de 1170, en temps de l'abat Pere, es traslladaren definitivament a Santes Creus, on les construccions eren precàries però suficientment aptes per donar-los abríc.⁹ I serà aquest abat el que posarà els fonaments bàsics i les directrius definitives per a la creació i l'obtenció d'un extens patrimoni territorial, i serà Santes Creus i no Valldaura el centre d'aquest eix d'expansió.

Prent l'edifici claustral de Santes Creus i la *terra indominita* que l'envolta com a punt de referència per comprendre el procés de formació del

9. No és cert que l'any 1158 fossin a Santes Creus, com alguns historiadors així ho han manifestat. Els diplomes que hom ha consultat i que abracen els anys que van des de 1163 a 1169, tots citen l'abat Pere com a abat de Valldaura, a excepció d'un de data 25 de novembre de 1168, en què és citat com a abat *Sancte Marie de Vallis Lauree vel Sanctarum Crucium*. Entre aquest document i el del dia 9 de gener de 1170, en el qual Pere és anomenat solament abat de Santes Creus, n'hi ha un de sol que porta data de 17 de juliol de 1169, en el que figura com a abat de Valldaura. Per tant, entre el juliol de 1169 i el gener de 1170, la comunitat es traslladaria a Santes Creus definitivament.

patrimoni territorial santescreuenc i, a partir d'aquest epicentre, tot considerant-lo centre matriu i generador del domini monacal, hom pot observar unes clares línies o pautes de comportament que segueixen unes diàfanos directrius, les quals condueixen a l'establiment monacal en unes zones determinades i no en altres. Aquestes són:

a) Una àrea que abraçava la comarca del Vallès Occidental i el Barcelonès. Aquestes terres estaven separades per un eix vertebrador que era la serra de Collserola. El patrimoni en aquesta zona gairebé es reduïa a la propietat de Valldaura i a les terres de la granja dels Banyols o Banyuls, més unes petites propietats al Pla de Barcelona, a Horta, al Carmel, al Turó de la Peira i unes vinyes —vinyes dels Tallers— properes a l'actual plaça de la Universitat. Cal mencionar les cases obradors situades als Arcs Vells, entre el torrent Merdaner i el Rec Comtal.

b) Les terres situades a la comarca del Baix Ebre: Tortosa, Bitem, Aldover i Xerta.

c) Patrimoni dispers, sense proximitat a cap granja o unitat agrària d'explotació d'aglutinació, a les comarques del Segrià i del Bages.

d) Zona que denominarem central o nucli principal del patrimoni santescreuenc, que tenia com a eix vertebrador el riu Gaià, i que anava des del nord de la comarca de la Segarra fins al Mediterrani, amb possessions a una i altra banda del massís del Gaià, a les comarques de l'Alt Camp, el Tarragonès, el Penedès, la Conca de Barberà, l'Anoia, la Segarra i l'Urgell.

e) Zones de pasturatge al Pirineu.

Del monestir, epicentre d'aquest moviment expansionista, van partir tres vectors direccionals:

1. l'un en direcció nord, que a la vegada es dividia en tres subvectors:
 - a) el nord-est, el qual es dirigia cap a terres de les comarques de l'Anoia i de l'Alt Penedès
 - b) el del nord pròpiament dit, que seguia l'eix del Gaià i penetrava en terres de l'alta Conca de Barberà, la Segarra i l'Urgell
 - c) el del nord-oest, que penetrava a les comarques de l'Alt Camp i la baixa Conca de Barberà.
2. direcció sud, aigües avall del corrent del Gaià, on la propietat s'estenia per terres de l'Alt Camp, el Tarragonès i el Baix Penedès.
3. direcció est, a terres de l'Alt Penedès, al sud d'aquesta comarca, tot cercant les rodalies de Vilafranca del Penedès, amb una clara tendència a unir-se pel nord-oest amb el vector secundari del nord-est per Pontons i enllaçar amb Ancosa, la part alta del Gaià i la riera del Carme, en terres occidentals de la comarca de l'Anoia.

L'EDIFICI CLAUSTRAL: ETAPES CONSTRUCTIVES

La data exacta en què va començar l'edificació del nou monestir, d'una manera certa, no se sap, però sí que pot ésser deduïda. Hom sap que la terra on s'aixecarà l'edifici claustral fou donada per la família Alamany de Cervelló el 2 de juny de 1160, i altrament confirmada per aquesta nissaga nobiliària l'agost del mateix any, de comú acord i consentiment amb el bisbe de Barcelona, Guillem de Torroja, però la construcció de les dependències s'inicià anys després. Cal pensar que seria cap a l'any 1166, car un privilegi reial atorgat per Alfons el Cast concedeix a l'abat Pere *lignam et fustam necessariam... ad omnia edifica ipsius domus vestra construenda*. No hi ha cap raó per pensar que no fou aquest any en què es començaren les obres. Això ho confirma un altre document de l'època en el qual es fa referència a la paralització de les obres començades. La butlla del papa Alexandre III estesa a Benavent, l'any 1168, complaent l'abat Pere en la continuació de les obres, ens indica que l'ordre de paralització d'aquestes havia estat donada entre 1166 i 1168 (*Abbas et monachi decreverunt suum mutare monasterium in prefato Campo Crucum, vocantes illud monasterium Sanctarum Crucum, qui cum incepissent opus facere nunciatum fuit archiepiscopo Terrachone, qui archiepiscopus sciens prohibuit docto abbati et monachis ni ibi suum edificarent monasterium, asserens quod non erat licitum nec alteri edificare ecclesiam sive monasterio in suo diocesatu sine expresso concensu et licentia sui*).

Per aquesta raó *prelibati abbas et monachi cessaverunt ab bedificatione operis monasterii* i en espera de la sentència del recurs presentat davant del Sant Pare *retraxerunt se ad eorum grangiam vocatam de Valle Ursaria*. Com que la petició fou favorable als monjos, aquests reprengheren les obres.

Cal pensar que les primeres estances, provisionals, properes a la capella de la Trinitat eren de fusta —element constructiu graciosament concedit en abundància pel comte-rei— o d'un altre material pobre. Avui no en queda cap vestigi a excepció de l'esmentada capella, primer lloc de culte dels monjos, en espera de la construcció del temple, al voltant del qual giraran totes les altres dependències claustrals.

El 21 de juny de 1173 els monjos van comprar als cosins Berenguer de Monfar i Ramon de Palomar les terres de Montmell, per quatre-cents sous barcelonesos i una egua. La importància d'aquesta adquisició no radicava tan sols en el fet que a la propietat hi havia un molí, amb el rec i caprec, sinó que, a més, s'hi trobava una pedrera, element essencial per a la construcció del monestir. No és estrany, doncs, que fra Mallol en la seva obra manifesti que *anno Dominice Incarnationis ·M^o·CLXXIII^o· mense septembris cepit bedificare ecclesia maior monasterii de Sanctis Crucibus in honore gloriose Dei genetricis semper Virginis Marie, presente domino Petro, abbate eiusdem monasterii, cum toto convento eiusdem, presidente in Ecclesia Sancta Dei domino Alexandro, papa*.

Les obres seguiren a bon ritme i el 29 de juliol de 1191, en temps de l'abat Hug II, es posà la primera pedra del dormitori dels monjos, a sota del

qual, per tant, s'ubicaria la sala capitular (*Anno Domini ·M^o·C^o·LXXXI· positus fuit primus lapis in fundamento dormitorii quod fuit edificatum in predicto monasterio quarto kalendas augusti, domino Ugone, abbate, presente*). El 22 de maig de 1211, vint anys després, essent abat Bernat d'Àger, estava conclòs l'absis i la meitat de l'església, condició "sine qua non" perquè els monjos poguessin celebrar-hi els oficis divins (*Anno Domini ·M^o·CC^o·XI°·, ·XI°· kalendas iunii, in die Pentbecostes, circa horam terciam, conventus dicti monasterii transmutavit se in ecclesia novam, presidente domino Bernardo, abbate, cum quadraginta quinque monachis*). L'església s'acabaria l'any 1126, en temps de l'abat Ramon de Montfar, car *anno Domini ·M^o·CC^o·XXV°·, ·XI°· kalendas aprilis commutatus es conventus predictus in maiori membro ecclesie predicti monasterii ad vigiliis matutinas*, la qual cosa fa pensar que tota l'ala del claustre nord i est, amb la sala capitular i el dormitori, també estaria acabada.

Com a colofó —no volem sobrepassar la data fixada de 1225— cal afegir que s'haurà d'esperar fins al 24 de juny de 1302 per veure com els monjos posaran la primera pedra del refector al claustre —avui desaparegut—, el qual serà renovat totalment entre 1313 i 1341, anys en què es reparà tot el claustre, obra dirigida pel mestre Reinard de Fonoll.

LA PROPIETAT TERRITORIAL EN TEMPS DE VALLDAURA

Hem fet una petita referència de les terres i les propietats valldaurènques abans que el monestir fos traslladat a Santes Creus, però creiem que hem de detallar quines eren perquè puguem veure en quina mesura el nou assentament a la vora del Gaià va propiciar l'expansió territorial en les direccions que hem marcat suara. En primer lloc, cal que exposem quines eren les possessions que el monestir tenia i havia rebut estant a Valldaura, és a dir, fins a principis de l'any 1170, per poder observar el creixement i les línies d'expansió del seu domini i els llocs on assolí més preponderància, prenent com a centre neuràlgic el nou monestir situat a la vora esquerra del Gaià:

a) al Vallès Occidental:

1. l'honor de Valldaura, assentament del primer monestir (1150)
2. l'hort sobre el monestir i el molí de Saltells (1154)
3. a Castellar del Vallès: l'hort de la Pedrosa (1161)

b) a l'Anoia:

1. l'espluga d'Ancosa, al terme de la Llacuna (1154)
2. les parellades d'*Alsina Lunar* i de les Solanes, a Vilademàger, al terme de la Llacuna (1164)

c) al Baix Ebre:

1. al terme de Xerta: un hort (1156); la propietat de l'andalusí Mardoc (1156); l'hort d'oliveres de Guerau de Salvinyac (1158); un hort donat per Guillem de Montcada (1158)

2. al terme de Bitem: l'hort del musulmà ibn Hurr (1156); un oliverar (1167)
 3. una propietat a Alcàntara de Quart (1158)
 4. al terme de Tortosa: un hort d'oliveres a la vila nova de Tortosa (1158); un hort i unes cases davant l'església de Sant Jaume (1162)
 5. una vinya al terme d'Aldover (1160)
 6. un honor a Andust (1163)
- d) a l'Alt Camp:
1. l'honor de Santes Creus, a la vora esquerra del Gaià (1160)
 2. al terme de Querol: la Torre de Valldossera (1161), un mas a Valldossera (1167)
- e) al Baix Llobregat:
1. a Martorell, unes cases al mercadal
 2. als Banyuls o Banyols: una parellada (1161); dues terres (1162); una terra (1163)
 3. a Santa Eulàlia Provençana: el mas de les *Lannes* (1168)
- f) al Tarragonès:
1. les terres del Codony, a la riba dreta del Francoí (1160)
- g) a l'Alt Penedès:
1. un camp a la Granada (1165)
- h) al Barcelonès:
1. a Barcelona: unes cases (1166) i un hort clos (1167) prop del rec comtal
- i) a la Cerdanya:
1. Paracolls, pasturatges (1163)
 2. Pasturatges als boscos de Barrades (1168)
- j) muntanyes circumdants del Camp de Tarragona:
1. el dret concedit per Alfons el Cast per tallar llenya i fusta a les muntanyes de Ciurana, des del coll de Cabra fins al de Balaguer (1166).

Com podem observar, la majoria de les adquisicions valldaurenques es concentren, principalment, al Baix Ebre i al Baix Llobregat. Cal notar que la donació d'Ancosa, encara que l'acceptaren, no va arribar a satisfer les necessitats monacals de traslladar l'edifici claustral des de Valldaura a aquestes terres de l'Anoia. Les altres adquisicions tindran una importància relativa, a excepció de la donació del Camp de Santes Creus, de les terres de Valldossera i del Codony, a la Catalunya Nova, per tal com els obren esperances d'expansió que no tenien a Valldaura. Els monjos, com s'ha dit, decidiran construir a Santes Creus el nou monestir, tot i que hauran de vèncer l'oposició de l'arquebisbe tarragoní

mitjançant la butlla del papa Alexandre III, el qual l'any 1168 els concedeix el privilegi d'abadia "nullius", la qual cosa permetrà als monjos accelerar la construcció que s'havia iniciat, probablement, l'any 1166, i residir-hi a finals de 1169 o principis de 1170.

La privilegiada situació geogràfica del nou monestir farà possible un canvi en el mapa de les possessions territorials santescreuenques. L'abat Pere (de Puig-vert) encetarà una nova política d'expansió territorial, la qual serà continuada pels seus successors i que podrem donar per finalitzada gairebé en temps de l'abat Bernat Calvó.

LA PROPIETAT TERRITORIAL A PARTIR DE SANTES CREUS

Les adquisicions en temps de l'abat Pere

Aquest abat, repetim, i els seus successors posaren tot l'èmfasi possible a engrandir la propietat territorial als voltants de la *terra indominicata* i expandir-la, prenent el Gaià com a eix del seu senyoriu: al nord, al sud, a l'est i a l'oest. Això ho podem constatar amb la primera donació quan els monjos eren a Santes Creus, feta per Guilla de Banyeres, la qual, amb el consentiment del bisbe, va cedir als monjos en franc alou la tercera part del seu honor de Vila-Rodona, població equidistant a mitja hora i escaig del monestir (20 de gener de 1170), i amb una segona feta per Ramon Pere de Banyeres, dos mesos després, del seu honor a Ancosa (23 de març de 1170). Aquest mateix any, el bisbe i els canonges de Barcelona els donen els drets de l'aprofitament de les aigües, dels recs i caprecs, de les pastures i les garrigues i de l'honor de Rubió, situat a la riba esquerra del riu Gaià i que limitava amb el torrent del mateix nom (9 de novembre de 1170). La donació de l'honor de Rubió, en principi, portà problemes a l'abat perquè Berenguer d'Ollers, un feudatari del bisbe, pretenia que li fossin reconeguts els seus drets senyorials. La disputa restà tancada quan l'abat Pere els va redimir, l'any següent, per quaranta morabatins i un pollí (13 de novembre de 1171).

Als anys 1163 i 1168 els monjos havien posat peu a les pastures pirinenques, a Paracolls i als boscos de Barrades. Era, en argot militar, un cap de pont per a l'obtenció d'una àmplia zona de pasturatges d'estiu per a la nombrosa cabana monacal. Els monjos van ésser afavorits pel monarca Alfons el Cast, quan des d'Ayerbe (abril de 1170) els atorgà el privilegi de protecció per als ramats i per als pastors quan herbegessin a Coma de Vaca i a Núria. Aquesta especial protecció potenciarà l'obtenció de nous herbeis. Dolça, senyora de Navata, i el seu fill Bernat donaren a l'abat Pere els pastius de Tragunari (27 de gener de 1171). Nous permisos de pastura els foren concedits per Hug i Ponç de Mataplana (2 de maig de 1173); per aquest permís els ramats podien herbejar en tots els seus dominis i sota la seva especial protecció. L'engrandiment de les zones de pasturatge indubtablement va comportar problemes amb la població i els petits ramaders de les localitats on es trobaven les pastures. No és estrany que l'abat volgués fes prevaldre els seus drets i, per tant, va apel·lar de nou

a la protecció reial, sol·licitant al comte-rei Alfons el recordatori del privilegi atorgat. El monarca, aprofitant la seva estada a Perpinyà, va decretar de nou que els monjos gaudien de la seva especial protecció, i afegí, a més, que en cas de litigi o plet la paraula de l'abat o de qualsevol monjo tindria més força que la de qualsevol altre pledejant (2 de maig de 1173).

Les terres de Valldossera, no gaire lluny del monestir, adquirides a Guerau Alamany de Cervelló (28 de juny de 1170), foren enfranquides mitjançant la compra del delme a Guerau de Jorba i amb la part que corresponia als seus feudataris Ramon de la Torra (2 de gener de 1171), Guerau de Montagut i als seus successors (2 d'abril de 1172). Però, potser, el fet més destacat que tingué lloc l'any 1170 fou la penetració a terres de l'Urgell. El fet que Arnau de Santa Fe entrés com a monjo a Santes Creus ho va propiciar. Aquest personatge va aportar en dot a la comunitat l'alou heretat del seu pare —amb tots els servents— situat a Tàrrega (5 de novembre de 1170). També a la capçalera del riu Gaià es donaren les condicions òptimes per adquirir propietats, concretament a Sant Gallar i a Santa Perpètua (28 de juliol de 1171), i també al terme del castell de Selmella, no lluny de Cabra del Camp, on els monjos reberen de Guillem de Pontils un alou (8 de febrer de 1173), i l'honor de Fontscaldetes —futura granja monacal del mateix nom— de mans de Garcia de Siurana, la seva muller Guillemona i llur fill Ramon, al dia següent (9 de febrer de 1173).

En temps d'aquest abat, Pere de Puigvert, hom observa la presència de Santes Creus, per primera vegada, a la ciutat de Lleida, on els monjos van rebre de Ramon de Montcada cinquanta cafissos de blat de les rendes del molí de Dalt, a percebre anualment el dia de Carnestoltes (1 de maig de 1173).

Amb anterioritat hem exposat que el Codony havia estat una donació alodial del comte Ramon Berenguer IV a l'abat de Valldaura. A favor dels monjos, renunciaren als drets sobre aquesta possessió Guillem de Claramunt i la comtessa Agnès. Però com que el Codony estava immers en el Camp de Tarragona, l'arquebisbe tarragoní era el senyor eminent d'aquestes terres. Calia, doncs, que la donació del comte-príncep i la renúncia del senyor de Tamarit fos confirmada pel prelat com a senyor i baró que era de la ciutat i del Camp. I així ho va fer Guillem de Vilademuls, successor de Bernat de Tort, quan va concedir a perpetuïtat *eiusdem loci de territorio Terrachonensis ad Sanctum Iohannem de Concilio, tantum terre quantum sufficiat plenarie ad quatuor iuga boum* (17 de juny de 1173). L'ocasió fou aprofitada per l'abat per permutar un farraginal situat als Arcs Vells de Barcelona pels delmes i les primícies dels *honors* de Santes Creus situats a Vila-rodona i a Valldossera. Però per enfranquir totalment el Codony encara havia d'ésser necessària la celebració d'un acte de conciliació entre l'abat Pere i Berenguer Ruf de Cervera. Amb aquest acte Berenguer Ruf renunciava a tots els drets que tenia i que pogués tenir sobre aquestes terres. A canvi rebia un pollí, mascle o femella (12 d'agost de 1173).

D'ara en endavant els monjos aniran adquirint possessions no gaire lluny de l'edifici claustral, principalment seguint el massís del Gaià, terres a cavall entre les comarques del Penedès i el Camp de Tarragona. Fou en l'any 1173

quan posaren els peus a la Serra de Montmell, lloc on convergien els termes de Pontons, Aiguamúrcia i Torrelles de Foix. Aquestes terres són properes a Vila-rodona. L'abat les cobejava no tan sols per la proximitat al monestir sinó també perquè hi havia una pedrera, de la que podrien extraure la pedra necessària car estaven en ple procés de construcció de les dependències claustrals, i un molí. Per la pedrera i el molí els monjos satisfieren als propietaris els cosins Berenguer de Montfar i Ramon de Palomar quatre-cents sous barcelonesos i dos pollins (21 de juny de 1173).

A Barcelona, a l'*Albedó*, van rebre amb caràcter alodial de Berenguer de Calaf una vinya, juntament amb unes cases, uns corrals i un pou sota el Fòrum de la ciutat (4 de juliol de 1173).

Nous drets de pasturatge a l'estiu, a les calmes de Das, els foren concedits per Guillem de Mataplana i la seva esposa Dolça pel preu de cinquanta sous, i la promesa que Guillem, quan ell ho decidís, seria acceptat com a monjo de Santes Creus (15 d'agost de 1173), i Ermengol d'Alp, a Alp (31 d'agost de 1173).

En aquest any 1173 se'ls presentà l'oportunitat d'estendre el domini aigües avall del riu Gaià fins al mar, quan Arnau d'Esplugues els va vendre per tres-cents cinquanta sous l'honor de Montornès (19 de setembre de 1173). Aquesta adquisició serà fonamental per a la creació de la granja de Montornès, quan uns mesos després (4 de desembre de 1173) Berenguer de Rajadell els vengué alodialment pel preu de set-cents sous barcelonesos l'honor prop de la d'Arnau d'Esplugues. Aquestes dues compres foren plenes quan Pere Escorcenc va renunciar a tots els drets jurisdiccional sobre el castell i terme de Montornès per vint morabatins (21 de desembre de 1173). L'abat Pere des d'un principi mostrà un fort interès per aquest lloc. Ens ho demostra la compra que féu dels drets als fills de Pere Gornal per quaranta morabatins (8 de maig de 1174), i a Ramon de la Torra per noranta (16 de desembre de 1174).¹⁰

Jofre Anglès en el seu testament (5 d'octubre de 1173) va confirmar a l'abat la donació que havia fet (4 d'octubre de 1173) de l'honor de Tortosa. D'aquesta manera els monjos veien incrementat el patrimoni a les terres riberenques de l'Ebre. El fet que aquestes terres es trobessin lluny del riu Gaià, lloc on ja s'havia decidit aixecar el monestir, va fer que fossin cedides en part a conreadors en règim d'emfiteusi. Les propietats del sarraí Marzoc Arraiz s'arrendaren a Joan Anglès, com també les cases que els monjos havien rebut de Gilbert Anglès (5 de gener de 1174). Sobre aquestes cases l'abat va arribar a un compromís amb Joan Anglès mitjançant el qual aquest deixaria de pagar el cens anual a canvi que a la seva mort tots els seus béns passessin a Santes Creus (15 de gener de 1177). Altres cases de Tortosa van ser arrendades a Pere de Lleida per un cens anual d'un morabatí (7 de gener de 1174). També

10. La venda dels drets dels fills de Pere Jornal, impúbbers, fou feta per la vídua Ramona.

fou cedit en establiment a Pere Gàlleg i Guerau Ginestar, per un cens de vint càntirs d'oli anuals, l'honor que havia pertanyut a Guillem de Sentmenat. Els monjos es reservaven el dret de fadiga establert en trenta dies (9 de gener de 1174). A Domènec d'Aldover li fou concedit en arrendament l'honor que tenia el monestir per deixa testamentària de Jofre Anglès, testament que havia fet en el moment de lliurar-se com a monjo a Santes Creus, a excepció del camp que havia venut al seu germà Gispert i d'unques cases que tenia prop de l'església de Sant Jaume de Tortosa i que havia venut abans de fer testament. Domènec d'Aldover va pagar en concepte de firma de dret als monjos la quantitat de deu morabatins (6 novembre de 1174).

El 22 de novembre de 1174 Guillem de Claramunt va vendre al monestir un nou honor, amb tots els drets i jurisdiccions, situat al terme del Codony, tocant a les terres de la primera donació que va fer l'any 1160, per mil sous, moneda malgoresa. Aquestes terres estaven situades entre el terme d'Alcover i el de Vilallonga, en el lloc anomenat Sant Joan del Consell. Eren unques terres aptes *pascua gregibus*. Així ho fan constar al document. Pocs dies després (26 de novembre de 1174), el noble Berenguer d'Aguiló i els seus fills confirmaven aquesta venda *car donamus atque laudamus et de nostro iure in vestrum tradimus dominium ac potestatem*. Finalment la venda esdevenia alodial en renunciar també als seus drets Joan de Rabinat i la seva esposa Guillema (9 de juny de 1176). Amb anterioritat a aquesta renúncia (abril de 1176) Ramon de Montcada, des de Tarascó, població de la Provença, on estava acompanyant el monarca Alfons el Cast, donava al monestir —amb tots els drets i jurisdiccions— l'honor de Casa Rodona o Cases Rodones, situat al mateix terme del Codony. Aquest domini Ramon de Montcada l'havia rebut poques setmanes abans de mans del rei, quan ambdós estaven a Perpinyà. Aquesta donació, en realitat no ho era; es tractava d'una *insolutumdatio* que compensava la manca del pagament dels mil dos-cents morabatins que el seu pare Guillem Ramon havia promès pagar als monjos de les rendes dels molins de Lleida i que li havia estat impossible fer-ho. El traspàs de propietat fou confirmat per l'arquebisbe de Tarragona (31 de desembre de 1178), amb el consentiment dels canonges de la seu tarragonina. Tanmateix el prelat es va reservar per a ell tots els drets senyorials: el dotzè del blat, del vi i de l'oli, i la percepció del molinatge (màquila) de tot el blat que es pogués moldre en els molins que la comunitat cistercenca hi tingués o hi pogués tenir. L'abat es comprometia a no tenir cap altre senyor que el prelat de la seu tarragonina.

Hem vist com l'any 1173 Santes Creus posava els peus a Lleida, en el moment en què va rebre les rendes del molí de Dalt; rendes que li foren atorgades per Guillem Ramon de Montcada. Al mes de setembre de 1175, els monjos rebran de Pere de Torrefeta tot el dret útil (emfitèutic) sobre una vinya situada a la Palomera. D'ara en endavant aquesta partida del Segrià la trobarem constantment en la documentació santescreuena referida a Lleida.

L'abat Pere havia rebut, l'estiu de 1173, de Guillem de Mataplana i d'Ermengol d'Alp les pastures de Das (Podes). El 17 de juny de 1177 va re-

bre les de Bernat d'Alp. En aquesta concessió dels herbatges hi anava inclòs l'aprofitament de l'aigua i de tota la llenya que els pastors necessitessin. Sols va posar la condició que mai es pasturés dins els sembrats. En compensació va rebre un pollí i quaranta sous barcelonesos. Els monjos de Poblet també havien procurat obtenir pastius d'estiu en aquesta mateixa zona per als seus ramats de bestiar. Els interessos dels uns i dels altres aviat havien de xocar, i ho feren amb bastant cruesa, i es féu necessari arribar a una entesa per a evitar confrontacions. La forta polèmica per l'aprofitament del port de Das va restar closa, gràcies a l'arbitratge de Pere de Domenova i de Guillem Bernat (6 de juliol de 1177). Els pasturatges serien comuns per a ambdues comunitats, però mentre que les bísties de Poblet podrien transitar, tindre-hi cleda i romandre tant de temps com fos necessari en cas de nevada, als de Santes Creus només se'ls permetia pasturar durant el temps que durés el trànsit.

L'increment de pastures a la muntanya va representar un augment de la cabana monacal. Aquest fet havia de tenir un ressò o un efecte compensador en l'obtenció d'una més àmplia zona de pastius d'hivern, perquè els ramats, en tornar al mes de setembre a terres més càlides, poguessin ésser alimentats durant els mesos que van de setembre-octubre fins a l'abril-maig, quan haurien de tornar als Pirineus, seguint la carrerada que va des de Cervera, passant per Sant Martí Segueioles i Calaf, i els havien de conduir al Berguedà, a la Cerdanya i al Ripollès. Era necessari augmentar les zones de pastius d'hivern. Les terres més meridionals del massís del Gaià era cobejades des de feia temps pels monjos per dur-hi a herbejar les ovelles, les cabres, les vaques, les egües i altres animals que constituïen la cabana de Santes Creus. Van comprar els drets de pasturatge dels termes dels castells d'Albinyana i de Roda per cinquanta sous barcelonesos a Bernat de Papiol (26 de juliol de 1177). Després d'aquesta compra de drets, a l'Alta Cerdanya, Galceran de Pinós els concedia les pastures de la vall de Lo i de la vall d'Eina (30 d'agost de 1177).

A Barcelona, a la riera que baixa de Gràcia, prop de l'actual plaça de la Universitat, el jueu Jacob i la seva muller Preciosa van vendre a l'abat Pere una vinya propera a la que tenia el monestir i que havia pertangut a Bernat Rosell, per vuitanta morabatins d'or (30 d'octubre de 1177). Comprovem per un document datat el 9 de novembre d'aquest mateix any que Arnau de Santa Fe havia donat a Santes Creus l'honor de Tàrrega (5 de novembre de 1177). Ho havia fet per la salvació de la seva ànima, la dels seus pares i les de tots els seus avantpassats.

Un altre front d'atenció monacal fou el de les terres del castell de Selmella, properes a les del castell de Cabra, entre aquest darrer terme i el del Pont d'Armentera, on l'any 1173 els monjos havien rebut l'honor de Fontscaldetes. Passat un temps, cinc anys concretament, en aquesta mateixa contrada, Guillem Guerau de Cervelló, pel preu d'un pollí i dos auris, va vendre alodialment a l'abat Pere l'honor de Fontscaldetes, juntament amb unes terres que tenia a Conill, partida situada a la vessant nord-oest de Cabra, direcció a Barberà de la Conca (2 de febrer de 1178). I aquestes terres embrionàries de la futura

granja de Fontscaldetes es van engreixar de nou amb una altra compra, la de l'honor de Ramon del Pujol o Despujol, amb tots els drets i jurisdiccions, pel preu de vuitanta sous barcelonesos (1 de maig de 1178).

Hem vist anteriorment com la donació d'Arnau de Santa Fe era la punta de llança de la penetració santescreuena en terres del terme de Tàrrega, on el monestir arribarà a formar un considerable patrimoni. Si observem el sistema emprat per adquirir patrimoni i domini, ens adonarem que gairebé sempre ho va fer mitjançant compres, sense esperar que arribessin per donació pietosa, això ens fa pensar que les terres eren de l'interès del monjos. L'abat va comprar l'honor de Tàrrega —amb tots els drets i jurisdicció— a Arsenda, vídua de Berenguer de la Guàrdia, i als seus fills Berenguer, Arnau i Pere, pel preu de cent morabatins (12 d'abril de 1178). Aquest honor estava situat a la partida de Cercavins, entre Verdú i Montalbà.

En aquest any 1178 van fer noves compres de terres properes a la *terra indomnicata*. Van adquirir a Bertran de Vilafranca i a la seva muller Laura les terres de Sant Pere del Gaià, a l'altra banda del riu, enfront de l'edifici del monestir, per dos-cents sous barcelonesos (11 de maig de 1178). També van rebre noves donacions de drets de pastura a Madràs, Coma Lademor i a Ortells, gentilesa dels germans Ramon, Ponç i Guillem Sicard (4 de juliol de 1178), incrementades amb les donacions de les de la Fontviva (5 de juliol de 1178) per compra a Ramon d'Enveig i als seus fills Ramon i Pere, i al seu germà Guillem.

La permuta del camp de Mollet i del molí de Valldaura, que els monjos havien rebut de Guillem Ramon el dapifer, l'any 1154, per l'honor de Vila-rodona, situat a la dreta del Gaià, proper a la partida de Sant Pere, feta amb Bernat de Berga, bisbe de Barcelona, va permetre l'increment de les terres a l'entorn de l'edifici claustral, epicentre de la *terra indomnicata* santescreuena. Hom no dubta de l'extraordinària importància del canvi per als monjos i també per al bisbe barceloní. Ambdós hi guanyaven car les terres del Vallès Occidental eren properes a Barcelona, i les de Vila-rodona a tocar del nou monestir. I aquest interès de l'abat per arrodonir la propietat al voltant del monestir es fa palès en una nova permuta. Ponç de Timor canviarà l'honor de Sant Pere del Gaià per unes terres a les Piles, que el monestir tenia per donació de Pere de Queralt (4 de març de 1179). Tanmateix, Ponç va fer retenció del molí que hi havia bastit.

Berenguer de Claramunt va arribar a una concòrdia amb l'abat Pere sobre les terres de Montornès que el monestir havia rebut i que formaven part del seu senyoriu. Berenguer renunciava a tots els seus drets a canvi d'un cavall de dos anys (7 de març de 1179). Aquesta avinença era favorable als interessos dels monjos, ja que aquestes terres enfranquides amb el temps haurien de configurar la granja de Montornès.

Si l'1 de maig de 1173 Ramon de Montcada havia atorgat a Santes Creus les rendes del molí de Dalt de Lleida, sis anys després tornà a afavorir el monestir donant-li el celler ubicat a la parròquia de Sant Llorenç, vora la via, que sortint de la ciutat anava a Gardeny (14 de març de 1179). En aquest mateix

dia el comte d'Urgell, Ermengol, lliurava als monjos i a l'abat Pere un casal dins el mercadal de Lleida.

Retornant al terme de Selmella, el monestir va rebre una nova donació, l'alou de Cabdell, situat entre les terres de Fontscaldetes i el riu *Despedes* (19 de maig de 1179); i a la Segarra, poc dies després (21 de maig de 1179), a dins mateix de la ciutat de Cervera, unes cases properes al call jueu, al barri anomenat *Cap de Valderrocal*, i la meitat d'una vinya a la partida de Mulnell. No havien passat quatre dies (26 de maig de 1179) i Pere d'Alvernia, en el seu testament, deixava a Santes Creus les cases que posseïa a Cervera, les qual tenia en usdefruit Guillem Balba, i que estaven valorades en cinquanta morabatins. Les deixà amb la condició que l'abat les redimís de Pere Ug que les tenia en penyora.

L'abat Pere va pledejar contra Aimeric d'Espills i contra Bernat d'Albà per la possessió del Camp de la Torre, avui Aiguamúrcia.¹¹ En aquest afer van intervenir com a homes bons i arbitradors Ramon Ganagol, Bernat Marcús, Pere de Ripollet, Bernat de Sarrià, Ramon Ferrer, Pere Burrull, l'ardiaca Ramon i altres, els quals determinaren que el monestir era el legítim possessor de la terra, però que el molí que hi era bastit i una petita peça de terra on hi havia la resclosa eren propietat d'Aimeric i de Bernat (5 de juny de 1179).

Adalbert de Queralt, ferit de mort d'una estocada de llança, va fer testament sacramental en presència del veguer de Manresa, Guillem de Miralles, de Bernat, prevere de Castellolí, i d'Arnau Metge. Deixava a Santes Creus, amb la condició de ser-hi sebollit, l'alou de Sant Gallard, situat al nord del riu Gaià, aigües amunt, en terres veïnes a les del terme de Pontils (23 de juny de 1179).

L'orde de l'Hospital de Jerusalem tenia interessos a Sant Joan del Consell, partida que formava part del Codony, un lloc on els monjos també en tenien com hem vist, i on havien aconseguit bastir una considerable propietat que ja es perfilava com la futura granja del Codony. L'enfrontament era inevitable, ja que Santes Creus no acceptava que els hospitalers reivindicessin els drets d'adquisició de la propietat que segons els frares militars els havia estat donada per Bernat Amat i el seu germà, ja que posteriorment a aquesta donació Bernat Amat l'havia lliurat als monjos. El litigi es resolgué a favor de Santes Creus i l'orde de l'Hospital fou obligat a renunciar als drets que al·legava (21 de desembre de 1179).

Els darrers anys de l'abadiat de Pere foren d'una intensa activitat a la recerca d'una ampliació del patrimoni i l'obtenció de l'enfranquiment de drets senyorials a les seves propietats. Podem veure en els diplomes de l'època un nítid reflex del que va ser la política abacial santescreuena en pro d'una racionalització de l'explotació de la terra i en pro de la formació d'un gran patrimoni i d'un domini territorial. L'abat Pere no va escatimar cap esforç i va utilitzar tot el potencial econòmic —bestiar i diners— per a comprar aquelles terres més adients per a

11. Còdex 459 de l'AHNM, de fra Mallol; [XLI] (...) et in Campo de Turri (...) nunc populato Aque Murcie (...).

completar-ne altres de properes i veïnes, que ja pertanyien als monjos. A més, la bona predisposició del monarca Alfons el Cast vers el monestir va fer que atorgués alguns privilegis que van servir, si més no, per arrodonir els interessos de Santes Creus. De l'any 1180 són els onze diplomes que donen fe del que exposem. L'abat Pere va comprar a Guillem de Pontils l'honor que tenia prop del riu *Despedes*, entre la serra de Cabdells i de la Romeguera (29 de gener de 1180). Va adquirir a Ramon Sicard i als seus germans els drets de pasturatge a les calmes d'Enveig (29 de juny de 1180). Va comprar les terres de Colldelrat, a la partida de Cercavins, al terme de Tàrrega (1 de novembre de 1180). Va portar a terme una política d'establiments a terres allunyades del monestir i a aquells llocs en què no podia cohesionar la propietat i establir-hi una granja. Així va cedir en emfiteusi els horts i les terres del terme de Martorell a Ramon de Bages (14 d'abril de 1180) i, mitjançant contracte *ad plantandum*, les terres del coll de *Romanet*, al territori de la ciutat de Barcelona, a Berenguer de Rafa (7 de setembre de 1180). La concòrdia amb el rector de Tamarit va posar fi al plet sobre el delme i les primícies sobre el pa, el vi i els fruits a percebre del terme del castell de Montornès (29 de juny de 1180). I, finalment, va rebre d'Alfons el Cast o el Trovador dos homes sòlids i afocats, juntament amb els seus béns,¹² i la concessió del privilegi de l'explotació piscícola dels rius de tota la Cerdanya (13 de setembre de 1180).

La mateixa tònica es manifesta durant l'any 1181. L'abat Pere va comprar a Arnau de Cervera diverses propietats als termes dels castells de Tàrrega, de Mor i de Vilagrassa per dos-cents morabatins i un cavall (4 d'agost de 1181); els drets dels pastius del port de Madres a Arnau de Saga per seixanta sous (6 d'agost de 1181); per quaranta obtingué la renúncia dels drets sobre l'honor dels germans Joan i Guerau, situada al terme del castell de Vila-rodonà (29 de setembre de 1181). El fet de concedir la condició de familiar del monestir i poder gaudir de tots els beneficis espirituals com un monjo més de la comunitat era un motiu per a l'obtenció de béns i drets territorials, com és el cas, entre tants altres, de la concessió d'aquest estat a Elisenda de Castluz i als seus fills, que va permetre a l'abat fer-se amb el delme (l'onzè) dels esplets del pa i del vi de l'honor de Pontons (24 d'agost de 1181). Gràcies a la promesa feta a Ramon d'Exènia que seria rebut com a monjo quan ho desitgés, el monestir va percebre els esplets d'Angostrina, pagant quatre-cents sous i aixecant la penyora que pesava sobre ells, i la possibilitat de rebre els drets senyorials sobre l'honor que tenia a Vilafranca (10 d'octubre de 1181). Més endavant, Ramon d'Exènia, en el testament atorgat el 28 de maig de 1183, va lliurar definitivament tots els drets sobre aquest honor a canvi que fossin retornats els esplets d'Angostrina al seu fill i hereu.

Noves compres de drets i de terres els anys 1183, 1184 i part del 1185 en aquelles contrades on la propietat santescreuena estava estesa van per-

12. Es tracta dels vassalls Arnau de Madrecs i Bernat Roger, ambdós de la vila d'Ix, a Puigcerdà.

metre que es consolidés el domini monacal. Mitjançant el pagament de setze morabatins, l'abat va adquirir a Pere Agell un alou a la partida dels Banyuls o Banyols (7 de juliol de 1182); va comprar a Ferrer de Pontils el camp de la *Comagrasa* o *Cabarrasa* al terme de Selmella per trenta sous (2 de setembre de 1182), i els drets, a excepció de la quarta part del delme, del terme de Selmella —Comasans, *Comagrasa*, Fontscaldetes, Cabdells i dels boscos de *Rovires*— a Guillem de Selmella per dos auris (2 de setembre de 1182). A aquesta compra de drets, cal afegir-li la compra d'un nou alou a Cabdells i a *Comagrasa* al mateix Ferrer de Pontils i a la seva muller Maira (26 de juny de 1184). Totes aquestes adquisicions monacals haurien de ser confirmades posteriorment —pels familiars i senyors jurisdiccionals— en temps de l'abat Hug (19 de juny de 1188). L'atorgament de la condició de la *familiaritas* a Guillem de Mor beneficià de nou el monestir, ja que en va rebre d'aquell un honor situat al terme del castell de Mor, que tenia *ab indiviso* amb el seu germà Arnau, al qual va haver de redimir dels seus drets pel preu de quinze morabatins (20 de març de 1182). L'abat Pere va comprar als germans Pere, Guillem i Ramon Calvet un pati a la plaça de Tàrraga, a la sortida que conduïa al camí que anava a Mor, per seixanta sous (7 de gener de 1183), i a Berenguer de Saga noves pastures a Madras per trenta sous (5 de juny de 1184). El fet de l'increment de pastius als Pirineus a la petita noblesa ens permet albirar les necessitats pecuniàries d'aquesta i que van ésser aprofitades pel monestir per fer-se amb una àmplia zona d'herbius per a la cada vegada més nombrosa cabana monacal. L'extensió, ara considerable, va fer que de bell nou xoquessin els interessos dels dos monestirs cistercencs catalans: Poblet i Santes Creus. S'arbitrà una nova avinença i fou signada una nova concòrdia entre els dos abats per a l'aprofitament dels herbatges de la Cerdanya i per a l'ús i drets de pas dels ports de Peguera, Llanós, Das (Podes) i Barrades (6 de març de 1183). El pacte tenia per objectiu evitar els enfrontaments que, massa sovint, es produïen. La cabana de Santes Creus devia ser aleshores ja molt nombrosa si tenim en compte l'oferta que va fer Guillem de Cardona de lliurar al monestir vint somades de sal anuals de les mines salnitroses de Cardona, majoritàriament per les necessitats dels ramats, i l'emparança o emparament que en feia del bestiar mentre fossin dins els seus dominis, car rebia *omnes bestias et greges predicti operis in mea guardia et in defensione per omnem terram meam*.

Tres noves cartes o diplomes que concedien la condició de *familiaritatis* amb poc temps de diferència (3 d'abril, 6 de juliol i 6 d'octubre de 1183) van permetre a l'abat Pere redimir el delme de les propietats de Tàrraga de Pere de Tàrraga i de Pere de Santa Fe, el del blat, de l'ordi, de la civada i de la mixtura del castell de la Maçana —avui Sant Martí de la Maçana, a la comarca de l'Anoia, que percebia Elisenda de la Maçana. Seguint aquesta política d'enfranquiment de drets senyoriais, l'abat Pere obtingué de Ramon de Montcada els drets sobre les cases de Tortosa i els dels honors que el monestir tenia en el territori *civitatis Dertose* —amb aquesta donació de drets s'hi afegia la dels serfs germans Avimforra— (22 de setembre de 1184). Arnau de Cervera li féu lliurament de l'honor de Lleida, enfranquit del delme, a excepció dels rèdits i

explets corresponents al primer any de possessió. És clar que li posava com a condició que redimís la propietat de les mans d'Isarn de Tolosa, que la tenia en penyora pel seu germà Pere de Cervera (13 de febrer de 1185).

Les adquisicions en temps de l'abat Hug II (1184-1199)

L'abat Pere morí a finals de 1184. L'últim document en què se'l cita porta la data de 22 de setembre de 1184. Entre aquest document i el primer de l'abat Hug II només apareixen dos diplomes: l'un de data 13 de febrer i l'altre de data 10 de maig de 1185, en què no se cita cap abat. El primer document referent a l'abat Hug II porta data de 20 de juny de 1185, i fa referència al permís que Hug de Mataplana concedeix als ramats monacals perquè herbegin i facin estada a les planúries de Coma Rasa, a canvi d'un poltre i cinquanta sous. L'actuació d'aquest abat durant els quinze anys del seu abadiat no serà altra que la continuació de la política expansionista iniciada pel seu antecessor. En tenim testimonis febaents en la informació continguda en els cent trenta diplomes que es conserven. No cal dir que els llocs d'actuació són els mateixos que hom ha trobat en temps de l'abat Pere. És veritat que va consolidar la propietat i el domini, però també ho és que va ampliar el patrimoni amb noves adquisicions no llunyanes, això sí, a l'eix del Gaià i va continuar amb la política de creixement dels pasturatges estiuencs amb nous permisos per a l'aprofitament dels pastius pirinencs. D'Ermengol d'Alp va obtenir noves àrees de pastura a Das (Podes), encara que havien de ser compartides amb els habitants del lloc. Aquest pacte —fet mitjançant el pagament de cent sous de les arques monacals— va donar per conclosa la lluita que de temps ençà sostenien els pastors de Santes Creus i els muntanyencs que veien com les anteriors concessions del seu senyor eren més favorables als monjos que a ells, i, per tant, anaven en detriment dels seus petits ramats (2 d'agost de 1185).

Ara bé, podem assegurar que el centre d'atenció del nou abat foren les terres targarines i les segarrenques, i també les més properes a l'edifici claustral, no gaire lluny de la conca del Gaià. Al terme del castell de Tàrrega Hug II va comprar a Bernat de Guàrdia els drets útils d'una vinya a Cercavins per cinquanta sous (18 d'agost de 1185); a *Faurogad*, dins els límits territorials del castell de Mor, va rebre de Bernat de Santa Fe, en professar com a monjo, una peça de terra amb tots els drets senyorials inherents (16 de novembre de 1185); de Sibil·la, muller de Ramon de Tarroja, a canvi de ser admesos els dos com a familiars de Santes Creus, l'enfranquiment del delme que ells percebien de les terres monacals dels castells de Mor i de Tàrrega (9 de gener de 1187); de Pere Calvet i del seu germà Arnau Roig, la cinquena part d'una terra propera al celler santescreuenc de Tàrrega (28 de març de 1187). Entre 1188 i 1189, l'abat va comprar a Guillem de Mor i a la seva esposa unes cases, amb els alous i tinences, al terme de Mor, amb la promesa de ser rebuts com a familiars del cenobi, per seixanta sous i un cavall, amb la condició expressa que havia de ser aixecada la penyora que pesava sobre aquella terra (5 de juny de 1188); a Berenguer de Montornès dues peces de terra (13 de juliol de 1188), amb Bernat

Company permutà una terra situada a *Faurogad* per l'honor de Vilagrassa (1 d'octubre de 1188), i va rebre una tercera part del delme i dels drets de l'honor que Bernat Laborot els va deixar en el seu testament (29 de gener de 1189). Van comprar de nou cases a Tàrrega (març de 1191) i els monjos reberen de Ramon de Peramola el delme que li pertanyia de la vila de Tàrrega i de Mor, tot per un cavall (6 de novembre de 1191), com també el delme de Montalbà i el de Mor, que corresponien a Guillem de Mor, tan sols amb la promesa de ser rebut com a familiar del cenobi (30 de juny de 1192). Aquestes terres targarines van ésser cedides a diferents conreadors amb contractes *ad laborandum*, reservant-se el monestir el dret de fadiga establert en trenta dies (2 de març i 6 d'abril de 1194). Prop de la vila de Vilagrassa, Arnau de Mor va donar a l'abat Hug II una peça de terra que tenia per Bernat de Vilagrassa (13 de maig de 1196) i li va cedir, alhora, per cinquanta sous tots els drets dominicals de les terres del seu vassall Guillem de Montcortès (12 d'agost de 1197). I, finalment, Ramon Galceran de Pinós li va atorgar una sort de terra amb la meitat del delme al terme del castell de Montalbà (20 de juny de 1196).

També l'abat Hug II tingué cura d'ampliar la *terra indominicata* i també les terres que posseïa al castell de Selmella i els seus contorns fins al terme del castell de Cabra, on s'estava gestant la granja de Fontscaldetes. Va comprar pel preu d'un poltre a Guillem de Pontils l'honor que posseïa damunt la granja i que anava fins a la *Comagrassa* i a la Voltorera (12 de gener de 1187). Al mes següent adquirí per dotze sous a Berenguer Rossinyol l'honor situat al terme del castell de Selmella (18 de febrer de 1187) i sis mesos després va rebre en aquest mateix terme castral un altre honor donat per Carbonell de Selmella (9 d'agost de 1187). Guillem de Selmella, entrampat per la compra d'un cavall, no tingué més remei que vendre —pel valor de l'equí— a l'abat Hug l'honor de Conill, situat entre Cabra i Barberà de la Conca. S'iniciava així la penetració en terres de la Conca de Barberà, a la partió del Camp de Tarragona. Aquesta compra encetà, però, un plet entre Guillem de Pontils i Santes Creus per raó del delme. En aquest afer intervingué Guillem Alamany de Cervelló, el qual, aconsellat pels seus vassalls Guillem de Cirera, Ramon Fillol i Guillem de Rouric, posà fi a la disputa, tot fallant a favor del monestir (22 de gener de 1188). Suposem que la presència dels monjos, i l'augment de la propietat i dels drets en aquells contorns i, sobretot, el lliurament de les terres de Guillem de Pontils al cenobi, les quals eren cultivades d'antuvi pels homes de Cabra, va crear una atmosfera d'enemistat entre aquests i els monjos. Per calmar els ànims exaltats dels cabrensis i posar pau hi va haver d'intervenir el rei Alfons el Cast. El monarca va dictar sentència: l'abat Hug havia de permetre que els homes de Cabra continuessin cultivant les terres de Guillem de Pontils en règim de tinença, però amb la condició que el monestir percebés el delme i la tasca, així com la quarta part dels animals de caça. L'abat havia de permetre que els cabrensis poguessin tallar tota la llenya i la fusta que els fos necessària entre les *Comes Forcades* i el coll de la Portella, sempre que es destinés a la construcció i ús particular i no per ésser venuda. El monestir es reservava el dret de fadiga que era establert en trenta dies. Aquesta sentència reial va ésser

posteriorment confirmada i ampliada amb la concessió de tots els drets sobre les terres a favor dels monjos, aquelles que havien estat objecte de donació per part de Guerau Alamany, de Berenguer, germà de Guillem de Pontils i de Guillem de Selmella (7 de setembre de 1188). També l'abat rebia tots els drets dominicals sobre Fontscaldetes. El monestir, doncs, era enfranquit en totes aquestes terres per voluntat del comte-rei (8 de setembre de 1188). Aquest afavoriment reial va donar peu al fet que l'abat, ara amb més força que mai, cobegés d'arrodonir el domini sobre aquests contorns. Va comprar una terra a Arnau de la Torra per vint sous a la Voltorera, serra immediatament sobre Fontscaldetes (20 de febrer de 1189); a Maria, muller de Ferrer de Pontils, una sort a Conill (4 de març de 1191). I va obtenir per compensació o *insolutum-datio* de Berenguer Rossinyol l'honor de Comasans, prèvia la redempció d'una penyora de dotze sous que gravava aquesta propietat (30 de març de 1195), i a Cabdells pel valor d'una vaca i cinc quarteres de blat, obtingué de Maria, vídua de Ferrer de Pontils, una terra propera a la de Pere Roig i Pere Company (8 d'abril de 1185). A la partida de Coma Rasa es comprà a Bernat Company la meitat de l'honor per quaranta sous (14 d'abril de 1185). Totes aquestes compres i donacions no haurien estat del tot completes si l'abat no les hagués enfranquit de drets senyorials. El mateix Bernat Company va vendre el seu de *Despedes* (24 de març de 1197), també ho va fer Berenguer de Pontils, que per vuitanta sous renuncià al delme de Conill, de *Despedes*, de les terres de la granja de Fontscaldetes (27 de novembre de 1196). Finalment, el cop de gràcia el donà Ramon Alamany de Cervelló quan confirmà totes les vendes i totes les donacions fetes a favor del monestir que el seu pare Guerau Alamany havia fet al terme del castell de Selmella (3 de desembre de 1197). L'extensió de la propietat en aquests moments era força considerable i calia que s'establissin límits fermes en algunes zones per tal d'evitar confrontacions i disputes amb els altres possessors veïns en el mateix indret (10 d'agost de 1197). Cal dir que les propietats de Conill, en terres aiguavessants de la Conca de Barberà, allunyades de la granja, van ser donades a cens (10 d'agost de 1197).

Com hem dit suara, Hug II no va descuidar l'ampliació —i l'enfranquiment— del terme circumdant al monestir. A primers de juny va comprar la muntanya de la Pedrera —a excepció del delme— a Guerau de Montagut i al seu germà Pere de Montclar per cent cinquanta sous; i pocs dies després els drets que Guerau de Jorba tenia sobre aquesta, adjudicant-la a cens a favor de Ramon de la Marca (12 abril de 1188). Per un cavall obtingué de Bertran de Rubió tots els drets de les terres del torrent de Rubió (27 d'abril de 1192); també el delme (dotzè) de les terres situades a la dreta del riu Gaià a l'arquebisbe de Tarragona, Berenguer de Vilademuls, que percebia la Mitra tarragonina (27 de març de 1193), i els drets de Sant Pere del Gaià a Pere de Puigvert (12 de març de 1196).

El territori de Tortosa, malgrat la llunyania, continuava essent un dels llocs d'actuació preferents dels monjos. Arnau de Moragues va vendre a Arnau de Rubió el quart de Benifallet (2 de gener de 1188), que passà a propietat de Santes Creus l'any següent quan Arnau els en va fer donació (21 d'octubre de 1189). Aquest any, l'abat comprà a Joan Anglès l'honor d'Aldover, per deu auris (30

de novembre de 1189). Aquesta donació va servir perquè l'abat la hi retornés mitjançant un contracte d'arrendament emfitèutic, juntament amb dues vinyes més situades al mateix terme, per un cens anual de tretze morabatins (1 de març de 1190). A Xerta el monestir va obtenir una feixa de terra i un molí, aportació en dot de Ponç Aurer en professar com a monjo a Santes Creus, i una altra per donació de Ramon de Centelles en ésser acceptat com a confrare (30 de novembre de 1199).

Com hem dit, s'intensificà la penetració a terres segarrenques. Arnau de Cervera i el seu germà Ramon de Cervera donaren a l'abat les terres i el delme del mas Carnera, que en el futur esdevindria un lloc hostatge dels ramats que, procedents del baix Gaià i d'altres contrades, feien etapa abans de partir cap a Calaf i Pinós en direcció a les pastures d'estiu dels Pirineus (15 de gener de 1193). Aquestes terres s'ampliaren l'any següent per la donació que féu Pere de Tarragona, i amb aquestes els donaria unes cases a la vila nova de Cervera (22 de març de 1194). Posteriorment, els monjos reberen el Soler, donació que els féu Arnau de Mor (13 de maig de 1196), i el castell i la vila de Vilagrasseta de part de Ramon de Cervera (20 de setembre de 1197).

A Pontons, a la vessant sud-est de la serra d'Ancosa, ja en terres penedesenques, l'abat rebé les Solanes de Ramon d'Òdena i el mas Gironès de Gilabert de la Granada (30 de gener de 1188), amb enfranquiment de tots els drets senyorials, a excepció del dret que hi tenia Nina, esposa de Vidal Gironès, que l'havia rebut en esponsalici, al qual renunciaria l'any següent en comprar-lo l'abat per la quantitat de trenta sous (16 de novembre de 1189). Aquestes propietats restarien sota la protecció de Guillem de Pontons i Berenguer d'Òdena, a fi d'evitar qualsevol intrmissió de tercers.

A Lleida, l'abat Hug II va rebre de Ramon de Montcada la Palomera (19 de juny de 1186) que seria permutada més endavant per l'honor de la fuliola (28 d'abril de 1191). Dins la ciutat obtingué d'Ot d'Illa, en ésser rebut com a familiar de Santes Creus, el camp que havia comprat a Pons Panicer (28 de novembre de 1188). De Guillem de Bassa, notari del rei, l'abat va rebre certes millores en la percepció dels censos que es cobraven de l'honor del Segrià (desembre de 1189). Arsenda, vídua de Ponç Panicer, va deixar en el seu testament que li fossin lliurats al monestir els drets i la meitat del cens que percebia d'una casa situada a la parròquia de Sant Llorenç (setembre de 1192). Aquesta deixa un mes més tard seria confirmada pel monarca Alfons el Cast (11 de novembre de 1192). Però aquesta donació testamentària i la confirmació feta pel monarca no van ser ben acceptades per Bernat de Narbona, germà de Ponç, que al·legava tenir el dret sobre l'altra meitat, i per tant el monestir no en podia disposar lliurement. El litigi durà gairebé un any. Finalment s'arribà a una concòrdia. Bernat de Narbona renunciava a tots els drets que pogués tenir sobre l'immoble a canvi de rebre mil cinc-cents sous jaqueos (9 d'abril de 1193). A Soses, població propera a Lleida, Galceran de Pinós va donar a l'abat una terra a la partió del terme amb el de Remolins, perquè els rèdits servissin per proveir la cuina i el refetor monacal (29 d'agost de 1179).

Al Ripollès, a la partió d'aquesta comarca amb la del Berguedà, al terme de la parròquia de Sant Julià de Cosp —avui Palmerola—, Ponç de la Guàrdia donava a l'abat el mas de Cosp, amb la condició que el pogués retenir en vida i rebre un cens de dotze diners de Barcelona (13 d'abril de 1187).

Ramon Galceran i Berenguer Galceran de Pinós van enfranquir el monestir del pagament de la lleuda i del peatge dels ramats en trànsit per les terres de Puigcerdà, a condició que els fos cancel·lat el deute contret amb els monjos que ascendia a quatre-cents sous (14 d'octubre de 1185). I a la vila de Puigcerdà Hug II va rebre d'Huguet de Puigcerdà, quan féu prometença de lliurar-se com a convers a Santes Creus, la quantitat de cent sous barcelonesos, alhora que rebia de l'abat la casa que ocupava Arnau Faber i el benefici del cens, del qual n'havia de lliurar quatre sous als monjos. Per dret d'empara va donar a l'abat vint sous (30 de març de 1195).

A més de les possessions i drets exposats suara, a Ancosa, Hug II rebé el delme, dot aportat per Pere de Puigvert, quan fou admès com a familiar del cenobi (12 de març de 1196). Guillem de Cervelló li deixà el castell i terme de Ferran, al Tarragonès, segons testament fet abans de partir a lluitar *contra sarracenos* (13 de maig de 1197). Guillem de Gornal i la seva esposa Ermessenda cediren a Santes Creus els drets que acreditaven sobre les propietats monacals a Montornès pel preu de quaranta morabatins, un quintar de llana i tres poltres (10 d'abril de 1186). Els monjos van adquirir de Guillem de Cirera —mitjançant insolutumdació— perquè no podia retornar el préstec que el monestir li havia fet, els drets del delme sobre *Longaset*, *Valldossera* i la *Pedrerà* (3 de març de 1192). I, finalment, a *Valldossera* obtingueren de Pere de Montclar la meitat del delme de l'honor de *Quocia* (28 d'agost de 1198).

La família Montcada, fundadora de *Valldaura*, després del trasllat a Santes Creus continuà essent la protectora i benefactora del monestir i va fer noves donacions en el primer assentament. Ramon Guillem i la seva esposa Guillemma, a canvi de ser acceptats i rebuts com a confreres, van atorgar a l'abat els drets del mas de *Vallmoranta*, situat a la parròquia de *Cerdanyola*, que tenia en tinença Joan Pecol, a més del mas de les *Rovires*, al terme de *Sentmenat*, conreat per Ponç de *Rovires* (26 de novembre de 1189). Cinc anys més tard, aquest mas de les *Rovires* fou permutat pel mas de *Galliners* (27 de setembre de 1194). Quatre anys després, el mateix Ramon Guillem els féu donació del molí de *Rocabruna* i del mas d'*Oliveres*, per tal que es pogués alimentar un monjo sacerdot, el qual hauria de pregar diàriament per l'ànima dels seus avantpassats (12 de juny de 1198). El mateix Guillem Ramon tornà a confirmar aquesta donació l'any següent (12 de juny de 1199).

Al *territorium civitatis Barchinone*, l'abat va aconseguir l'enfranquiment del delme episcopal a la granja dels *Banyuls* o *Banyols*, mitjançant la permuta de l'aprofitament de l'aigua del *Gaià* (15 d'octubre de 1188). Hug II va establir Berenguer Rafard, mitjançant contracte *ad laborandum et ad complantandum*, a les terres d'*Horta* i dels *Muntells* (1 de gener de 1192). I a la mateixa ciutat va rebre del monarca Alfons el Cast sis obradors a la *Draperia* com a conseqüèn-

cia de la permuta que el monarca els imposava de l'honor d'Osca, que Santes Creus havia rebut amb anterioritat de mans del rei, i que ara aquest lliurava al seu vassall Ponç Rigal (gener de 1194).

Va ésser durant aquest abadiat quan el monestir va fer-se amb els censos d'alguns immobles a la vila de Montblanc, que serien augmentats posteriorment en temps de l'abadiat de Bernat d'Àger (abril de 1192). També els monjos obtingueren algunes rendes dels molins del Camp de Tarragona (desembre de 1190). Ramon Alamany de Cervelló va confirmar totes les donacions i vendes fetes pel seu pare Guerau Alamany al terme de Montagut (3 de desembre de 1197). El papa Urbà III concedí a l'abat Hug el privilegi que cap bisbe tingués cap jurisdicció en les parròquies abacials.

L'estiu de 1199 va morir Hug. El va succeir Bernat d'Àger. Va ser un abadiat llarg, car governà els destins de Santes Creus durant vint anys. Va consolidar les possessions adquirides durant el temps del seu antecessor, l'abat Hug, les va ampliar i inicià noves penetracions a terres fins aleshores inocupades pels monacals. Les àrees més incrementades foren les de l'Urgell, principalment als termes de Tàrraga, de Mor i de Vilagrassa. Hom pot observar clarament dues ramificacions en aquesta penetració a noves contrades cobejades pels monjos, a partir de l'epicentre targarí: l'una cap a l'oest, cercant el Segrià, i l'altra cap a l'oest, en direcció a la Segarra. Ens adonem que també es va produir una penetració intensa cap al Penedès (Vilafranca i termes circumdants). Bernat va consolidar, definitivament, les propietats al terme de Cabra i al terme del castell de Selmella, arrodonint el domini a la granja de Fontscaldetes. Tanmateix va fer un tímid intent de penetració a la comarca de l'Anoia i a la baixa Conca de Barberà, principalment al terme i vila de Montblanc, on el monestir ja tenia alguns immobles.

Les adquisicions en temps de Bernat d'Àger (1199-1219)

Les primeres actuacions de Bernat d'Àger, quant a consolidar la propietat, hom les observa a Fontscaldetes. Veiem un clar intent de redimir tots els drets senyoriais de les terres ara propietat del monestir i que havien estat adquirides, ja fos per compra o donació, en els abadiats precedents. I ho va fer emprant tots els recursos al seu abast: a canvi de béns espirituals i per compra, gràcies a la liquidesa monetària de què gaudien en aquells moments els monjos. Comprà a Bernat de Sant Pere el drets de Fontscaldetes per vint sous (21 de novembre de 1200) i amplia la propietat gràcies a la donació d'unes terres situades sobre la granja, que anaven fins al riu *Despedes*, a la *Comagrassa* i a la via Cativera que li féu Guillem de Selmella. A més d'aquesta donació, Guillem li concedia el permís per a poder comprar noves propietats, amb els seus drets, als pagesos que cultivaven les terres del seu domini (17 de desembre de 1200). Fruit d'aquest permís fou la compra de drets a la Romeguera i a les pastures de Pinyana a Bertran de Sant Pere per trenta sous (30 d'abril de 1201), i a Guillem de Pontils, pel preu d'un bou valorat en quaranta sous, el delme que

percebia sobre l'honor de Bernat Company, que aquest havia lliurat anteriorment a Santes Creus, el qual anava des del riu *Despedes* fins a Fontscaldetes (19 d'agost de 1202). Les darreres adquisicions santescreuenques a Fontscaldetes durant aquest abadiat foren: dues sorts de terra tocant al riu *Despedes*, en terres del terme de Selmella, comprades a Maria, esposa de Bernat de Marimon, per tretze sous barcelonesos (17 de febrer de 1203); l'honor de Queralt adquirit a Ramon Alamany per seixanta sous (31 de maig de 1203); dues peces de terra a Cabra, a la partida de Conill i a la coma del Vinyal, comprades a Guereva, vídua de Berenguer Llaurador, per cent trenta sous (21 d'octubre de 1206). A aquestes compres s'ha d'afegir la donació de Pere de les Planes d'una cinquena part de l'honor de *Despedes* (17 de febrer de 1211).

Penetrar de ple en terres penedesenques fou una de les principals dèries de Bernat d'Àger. Aquesta acció fou gairebé iniciada al mateix temps que era ampliada i consolidada la propietat a Fontscaldetes. Bernat, clergue de l'església de Vilafranca, va fer donació testamentària de les seves cases a la vila i d'un mas al terme penedesenc de Vallmoll, amb la condició que fos considerat familiar del cenobi (24 de juny de 1200). Aquesta deixa va ésser ratificada per ell mateix l'any següent, probablement vençuda la malaltia que l'havia posat en perill de mort i que l'obligà a fer el testament (3 de gener de 1201) i confirmada, quatre anys després, pel seu germà Pere de Vilafranca, el qual renunciava als seus drets i al domini sobre els béns donats pel seu germà (12 de juny de 1205). Berenguer de Gallissà va aportar a la comunitat monacal la quadra de Puigmoltó pel simple fet d'haver estat acceptat com a familiar del cenobi (5 de juny de 1202); aquesta quadra fou enfranquida del tot quan la vescomtessa de Cabrera, Marquesa, renuncià a tots els seus drets i jurisdiccions en favor d'ells (19 d'agost de 1208). Foren comprats a Guillem Adalbert dos honors situats a la parròquia de Sant Miquel d'Olèrdola, que havien pertanyut a Ramon de Lavit, i un altre a Guillem de Freixa a la parròquia de Santa Margarida (24 de febrer de 1208). Del mateix Guillem Adalbert, l'abat va rebre la seva estança de Vilafranca (4 de gener de 1209) i els drets per renúncia de Bertran de Canyelles (25 d'agost de 1209). Guillem Aguiló li donà el mas de les Vidales, a Font-rubí (12 d'abril de 1200), donació que el mateix confirmaria un any després (1 de març de 1211) i que la *domina* Guillema de Castellvell faria ferma i definitiva posteriorment (5 de març de 1212). També al castell d'Olèrdola, Elisenda, vídua de Pere de Fonolleres, li va vendre l'alou de Penafiel, a la partió de les parròquies de Sant Miquel d'Olèrdola, Santa Margarida i Santa Maria de Bleda (25 de gener de 1211), i va comprar a Ramon de Figuerola dos honors a les *Monetàries*, al terme de Santa Margarida i els Monjos (7 d'abril de 1211). Entre 1213 i 1217, Santes Creus va ésser afavorit pel testament d'Elisenda de Queralt que li féu deixa del delme d'Avinyonet, el qual a voluntat de l'abat podia ésser substituït per les rendes dels castells de Font-rubí i de Queralt, en el cas que el seu marit Berenguer de Queralt es negués a atorgar-lo (25 de juny de 1213). El mas Ricart, al terme de Vallmoll, va ésser comprat a Ramon Ricart per tres-cents sous (18 de juny de 1211), i enfranquit de drets en ésser comprats, primer a Ramon Despuig per quaranta-quatre sous (21 d'octubre de

1216), i després a Guillem i a son marit Ferrer Ricart, per quaranta-tres sous barcelonesos (8 de novembre de 1217). Finalment, Maria Flequera va vendre a Bernat d'Àger un hort dins la vila de Vilafranca, veí a les cases propietat dels monjos (3 de novembre de 1215).

Haviem dit que en temps de l'abat Hug II hi va haver un intent, encara que tímid, de fer-se amb els censos sobre alguns immobles a la vila de Montblanc. Les expectatives de fer-los créixer van augmentar durant l'abadiat de Bernat d'Àger. Aquest va rebre de Berenguer Bertran la renda d'una casa, i comprà a Ermessenda i als seu marit Guillem de la Torra un pati dins la vila per tres-cents sous (4 de febrer de 1204). Va adquirir les cases de Ramon Joan mitjançant un censal de cinquanta sous (11 d'agost de 1206), i per quatre-cents disset el forn de Guillem de la Roqueta (30 d'abril de 1207), més sis taules, tres a la carnisseria i tres al mercat, a Pasqual de Segarra per set-cents sous (5 de maig de 1207). Pel preu de cinquanta sous es comprà a Arnau de Bouvila la meitat de la seva estança (22 de juny de 1207) i les cases de Pascasi de Segarra (28 de gener de 1208), les quals foren arrendades al dia següent al seu fill Bertomeu. Berenguer de Vilafranca, senyor de Montblanc, confirmaria totes aquestes compres i adquisicions l'any 1210, i renunciaria a favor del monestir la percepció del delme (16 de març de 1210). Encara, l'any 1215 trobem que Berenguer Hortolà va donar als monjos tres cases (juny de 1215) i Guillem de Fornells els va vendre les seves per vint sous (octubre de 1215).

A Tàrrega i termes circumdants —ens referim a Mor i Montalbà—, novellament l'abat hi adquirí propietats. I ho va fer per compra i, també, per donacions pies dels benefactors del monestir. A condició de ser admesos com a familiars i gaudir dels béns espirituals com un monjo més de la comunitat monacal, Guillem de Tàrrega va vendre el delme del pa i del vi de la seva dominicatura per vint sous (13 de juny de 1199), i Ramon d'Anglesola donava les seves cases de Tàrrega i la vinya situada a la serra de l'Espina (9 d'agost de 1199). L'abat comprà a Ramon Barba l'honor a *Faurogad*, al nord-oest de Tàrrega, a vora del camí que anava a Anglesola, per cinquanta sous (11 de gener de 1200). També per a poder gaudir de la condició de familiar Pere de Tàrrega va renunciar a la seva part del delme de totes les possessions del monestir en el terme targarí (13 d'abril de 1202), com també ho havien fet del delme del pa i del vi les filles de Ramon de Tàrrega, Ermengarda (7 de març de 1200) i Beatriu de Luna, de les dominicatures d'Arnau de Cervera, situades als dos termes, el de Tàrrega i el de Mor (9 d'octubre de 1203). Ponç de Santa Fe va lliurar a l'abat tot el cens i el domini sobre les cases que Ramon d'Anglesola posseïa a la vila de Tàrrega (18 d'abril de 1213). Guillem de Castellnou venia a l'abat Bernat el delme del pa, del vi i dels productes que es cultivaven al terme de Tàrrega i que ja eren propietat de Santes Creus (16 de maig de 1214). Observem com Guillem de Montalbà donava al monestir una peça de terra al coll d'Altet (18 d'agost de 1215), més un pati i un corral a la mateixa vila targarina (15 de gener de 1215). I, finalment, Pere Garreta ofería a Déu i a Santa Maria de Santes Creus les seves cases i albergs de Tàrrega i una vinya propera a aquesta vila (24 de febrer de 1217).

A Lleida, a la Palomera, Bernat d'Àger va veure incrementada la propietat en rebre la donació d'una terra per part de Ramon de Montcada (13 de desembre de 1204). Un temps abans aquest benefactor ja li havia atorgat els censos que es cobraven en aquesta partida (17 de juny de 1202). També li va vendre, per mil cinc-cents sous, el dret i el domini de totes les vinyes (17 de juny i 8 de novembre de 1206). Notem que Pere de la Sala li va vendre la seva part dels drets de la Palomera per seixanta morabatins (28 de febrer de 1207), i Berenguera de Montearagó li lliurava la seva vinya en aquesta mateixa partida (23 de gener de 1208).

La penetració en terres de la comarca de l'Anoia va ésser més limitada, potser perquè als monjos no els van ploure tantes donacions com haguessin desitjat, o perquè no tingueren tantes possibilitats per a comprar-les o el mateix interès a adquirir-les que van tenir en altres llocs. Sigui com sigui ara no ho podem esbrinar. Les adquisicions principals van ser minses i tardanes. Van començar en el segon any de l'abadiat de Bernat, quan aquest va comprar a Berenguer de Castellar el mas de Corts, al terme d'Orpí, amb tots els drets, per seixanta sous (1201). Dos anys després Saurina de Claramunt i el seu marit Ramon de Guàrdia li van vendre els drets sobre aquest mas, tot afegint una parellada de terra a les Vinyes Planes del mateix terme per cent sous. Transcorreguts dos anys Guillem de Castellar, germà de Berenguer, renunciava als seus drets (24 de maig de 1205). Al terme de Veciana, l'any 1209, l'abat Bernat rebia de Guerau Alamany uns horts, i l'any següent el delme dels termes de Veciana, Copons i Montfalcó. Finalment, el maig de 1211, el mateix Guerau li lliurava el Camp d'Ullet, situat a Copons, amb tot el dret i la jurisdicció.

Altres adquisicions de l'abat Bernat d'Àger foren l'honor de Torrevella a Sant Gallard, avui terme de les Piles, a l'alta Conca de Barberà (24 d'agost de 1214); els drets del mas de Biosca, comprats a Berenguer de Biosca per vint-i-cinc sous, mas que el seu germà Ramon havia donat a Santes Creus l'11 de juny de 1201, i els drets del mas de Galliners i de Rovires concedits per Guillem Ramon de Montcada (28 de setembre de 1215). A l'Espluga de Francolí l'abat comprà per setanta sous a Pere de Guardiolada l'honor que tenia per herència de son avi Ramon de Cervera (13 de setembre de 1212), i la dominicatura d'Hug de Torroja (17 de maig de 1211). *In territorium civitatis Barchinone* el monestir va comprar a Bernat de Montjuïc dues vinyes a la parròquia de Santa Eulàlia Provençana (17 de febrer de 1208). Finalment, Ramon Pellicer aportava en dot unes cases situades al Rec Comtal en professar com a monjo (15 de març de 1212).

Les adquisicions en temps de l'abat Ramon de Rifar (1219-1226)

Durant el curt abadiat de Ramon de Rifar es produí un estancament en el creixement de la propietat santescreuena. Tanmateix, cal fer notar altres facetes positives que adornaren el bon fer d'aquest abat: la confirmació de les compres i donacions per part dels senyors i dels possessors de les terres,

l'enfranquiment del delme, renúncia de drets, obtenció de censos, compra de censals, aixecament d'empenyoraments, tot amb la finalitat d'obtenir noves propietats i drets... només la curta durada d'aquest abadiat i la importància del seu successor, Bernat Calvó, ens poden fer pensar —encara que no va ésser així— que fou un abadiat de transició.

El centre d'atenció de l'abat Ramon de Rifar, sens dubte, fou la comarca del Penedès. Va comprar a Guillem de Vilafranca unes cases en aquesta població que havien pertangut a Guillem Adalbert i unes altres que havia edificat Pere Mulet, tot per cent quaranta sous (16 de febrer de 1219). Temps més tard, el mateix Pere Mulet féu la donació d'unes altres cases veïnes a aquelles i els honors de Ramon de Figuerola, els de Pere de Fonollar, el mas d'Esteve de l'Argilaga, les rendes de mas Ricard, valorades en cent cinquanta sous, i la propietat de Marieta Flequera, situada al terme de Castellví de la Marca (3 de gener de 1220). En aquest mateix terme, Guillema de Castellvell, senyora del Penedès, atorgà a l'abat el mas de Lluna (26 d'abril de 1221), i Guillem de Mediona i la seva esposa Saurina de Castellet, la seva part dels drets dels masos de Comalonga i de Pere de Ferrera (14 de novembre de 1224). Al terme de Mediona, Guillem Mulet, de Valls, lliurà al monestir els honors de Sant Joan de Conilles (15 de juliol de 1225). A Olèrdola, ja a les acaballes del seu abadiat, Ramon de Rifar va rebre de Pere Mulet la quadra de Benages (23 d'agost de 1225). I a Pontons i a Vilademàger comprà a Guillem de Foix els masos de Clots per quatre-cents sous, equivalents a vuitanta sous de plata (12 de març de 1220).

A l'Espluga de Francolí (baixa Conca de Barberà), Elisenda de Bellpuig va vendre als monjos l'honor de l'Espluga de Dalt i de Baix per dos-cents morabatins (14 d'abril de 1225), i Miró d'Aguilar el Camp de l'Arboç, per dos-cents més (11 de novembre de 1225). A la part alta de la Conca Guillem de la Guàrdia donà al monestir la seva dominicatura de la Bassa dels Comalats (10 de juny de 1225).

Ramon de Rifar també obtingué alguns béns a la Segarra. A Cervera, la comtessa d'Urgell, Elvira, li va fer l'oferiment del seu vassall Ramon Bru i la seva esposa, juntament amb tots els seus béns, propietats i albergs (14 de març de 1220). A Montfalcó de les Oluges, en plena comarca segarrena, Pere de Montfalcó atorgà a l'abat la cavalleria de Montpalau (13 de desembre de 1225).

Al Camp de Tarragona, no gaire lluny de la granja del Codony, a l'altra banda del Francolí, Elisenda de Prat donà a Santes Creus la quadra dels Garidells, propera a Puigdelfí (28 de març de 1225). Aquesta donació obria pas per a un futur enllaç amb les terres de la Secuita, que es rebrien en temps de Bernat Calvó (1229) i possibilitarien la compra dels drets del castell de Garidell, al segle XVI, creant-se així una dominicatura extensa i important al Camp de Tarragona, que duraria fins la desamortització de Mendizábal.

Però, potser, l'acció de govern més meritòria de l'abat Ramon de Rifar fou l'afermament de la propietat territorial i la consolidació econòmica del monestir, en cercar les confirmacions de les vendes i de les donacions fetes al monestir i el lliurament de drets i l'enfranquiment del delme senyorial de les propietats

santescreuenques. En aquesta acció fou ajudat pel seu prior Bernat Calvó, que el succeiria en la cadira abacial a la seva mort. Sobre confirmació de vendes i donacions fetes pels tinents o feudataris per part dels senyors eminents, cal citar la que féu Guillem de Montcada. Aquest noble confirmà a l'abat Ramon de Rifar totes les vendes i donacions que el seu pare havia fet a favor de Santes Creus (13 de setembre de 1224); la que féu Ramona, muller d'Arnau de Timor, de l'honor de Sant Gallard i Torrevella (9 d'agost de 1224); la de Guillem de Castellar, pare, tot confirmant la del seu fill Guillem, sobre el mas de Corts i l'honor d'Almoçara (13 d'agost de 1224); la que va fer Guillema de Castellvell del mas de Clots, al terme de Pontons, després que aquesta propietat fos comprada a Guillem d'Òdena (13 d'abril de 1225).

Respecte al fet d'aconseguir la renúncia de drets, citarem la que féu Pere de Fonolles, el Jove, per cent sous barcelonesos, de l'honor que el seu pare Pere de Fonolles i la seva mare havien venut amb anterioritat a Santes Creus, quan ell encara era menor d'edat (30 d'abril de 1220). La de Bernat d'Albà i els seus fills —amb fermances i garanties de compliment (5 d'agost de 1220)— de l'honor de Pacs, per dos-cents sous, que havia pertangut a Pere de Baiona i que el monestir va comprar per cent vuitanta sous (26 de juliol de 1220), renúncia que es completaria amb la que faria Berenguera de la Serra, per la quantitat de tres-cents sous, del drets que havia heretat del seu avi Pere de Baiona (15 de maig de 1221). La de Ramon de Feixa, dels drets de l'honor de Guillem Adalbert, a la parròquia de Santa Margarida, al terme del castell d'Olèrdola, i que aquest havia aportat com a dot al cenobi en professar com a monjo (9 d'abril de 1222). La de Guillem de Vallmoll, fill de Pere Ricard sobre el mas Ricard per quaranta sous (7 de maig de 1222). No cal dir que totes aquestes propietats eren a la comarca del Penedès.

També al terme del castell de Selmella, l'abat aconseguí la renúncia de drets per part de senyors eminents i dels seus vassalls: els de Saurina, muller de Guillem de Pontils, drets que posseïa sobre el castell i terme de Selmella a canvi de cent sous barcelonesos (19 de juny de 1221); la que féu Guerau de Selmella dels drets sobre el mateix castell i terme, citat suara, i sobre el mas de Luna i sobre l'honor de la Romeguera, amb la condició expressa de ser sebollit al cementiri monacal (15 de novembre de 1221). També a Fontscaldetes obtingué la renúncia dels drets de part de Berenguer de Vilafranca, per cent cinquanta sous. Aquesta venda dels drets va anar acompanyada de la dels que posseïa sobre l'honor del Pont d'Armentera i de Vila-rodona (24 de juny de 1222). Finalment, Guillem de Claramunt atorgà a l'abat el dret de compra de tots els delmes dels seus honors de Tamarit i de la granja de Montornès (24 de setembre de 1225).

D'aquest abat no disposem de cap més document que ens avali l'increment de la propietat i l'obtenció o l'enfranquiment de drets senyorials entre el mes de setembre de 1225 i el primer document del seu successor, l'abat Bernat Calvó, el mes de maig de 1226. Sabem que l'abat Ramon de Rifar va inaugurar l'església nova el 22 de març de 1226, per tant, suposem que pocs dies després devia passar a millor vida, segurament a principis d'abril de 1226.